

Sindicalismul și politica socială în 1948: fundamentele ideologice

Așa cum este fundamentată în rezoluția asupra problemei sindicale adoptate în ședința plenară a CC al PMR din 22-24 decembrie 1948, sarcina organizațiilor de reprezentare a intereselor profesionale este cea „de a ajuta partidul să sădească în inima și cugetul maselor muncitoare conștiința faptului că succesul operei mărețe de clădire a orânduirii socialiste nu poate fi decât rodul efortului muncitorimii aliate cu țărâtimea muncitoare”.² Evenimentul în cadrul căruia a fost emisă declarația citată a survenit la mai bine de un an după primul congres al Confederației Generale a Muncii, din 10-13 noiembrie 1947, ea însăși instituită ca unică platformă a vieții sindicale din țară pe baza conferinței din 26-30 ianuarie 1945 a organizațiilor cu acest caracter din orbita Frontului Unic Muncitoresc (creat în aprilie 1944, în virtutea colaborării dintre PCR și PSD, și monitorizând prima reuniune a asociațiilor muncitorești afiliate pe data de 1 septembrie a aceluiași an).

O asemenea definiție oficială a raporturilor dintre sindicate și politica partidului se revendica de la enunțurile diseminate prin materiale de informare privind teoria și practica sovietică a sindicalismului, unde chestiunea era tradusă în termenii relației dintre activitatea sindicală și statul socialist, subliniindu-se că „raporturile dintre sindicat și stat diferă de la un caz la altul, în raport cu caracterul statului”. Aceasta însemna că, prin comparație cu funcția îndeplinită de ele în țările capitaliste, unde „lupta dusă de sindicate pentru îmbunătățirea stării materiale a celor ce muncesc se lovește de o turbată rezistență a întregului aparat de stat, care este subordonat intereselor reacționare și hrăpărețe ale burgheziei, [...] sindicatele din țările democrației de tip nou [...] urmăresc cu totul alt scop”. Afirmatia se susține prin aceea că „statul reprezintă interesele maselor populare”, și prin urmare „sindicatele sprijină toate măsurile guvernelor respective și luptă împreună cu tot poporul pentru aplicarea întocmai a legilor votate, legi care corespund intereselor vitale ale oamenilor muncii”. În consecință, „sindicatele sovietice sprijină necondiționat, colaborează și au un rol activ în organele sovietice de stat”, ceea ce înseamnă că „organele de stat consultă sindicatele în problemele legislației muncitorești”, iar „sindicatele fac propuneri cu privire la modificările sau completările diferitelor legi”.³

Aceeași clarificare doctrinară foarte cuprinzătoare de la sfârșitul lui 1948 se situa în continuarea altora, cu obiective mai restrânse, din anul precedent, menite să explice – într-o manieră încă relevantă la acea vreme – problema atitudinii ce se cuvenea urmată de organizațiile muncitorilor față de lupta de clasă cu caracter politic și față de partidele întemeiate cu scopul de a o promova. Amintindu-se că „în anumite cercuri muncitorești, și mai ales funcționărești, se discută mult dacă sindicatele trebuie să facă politică sau nu”, intervențiile de acest fel ofereau o rezoluție tranșantă a chestiunii, afirmând „cu toată tăria că într-un stat capitalist sindicatele trebuie să facă politică”⁴ și argumentând în continuare că, altminteri, „sub regimul mișcării sindicale apolitice, în comitetele de fabrică și sindicate ar pătrunde ușor elemente apolitice și chiar partizani ai partidelor burgheze care ar transforma astfel sindicatele în unelte supuse patronilor, în sindicate galbene”.⁵

Desigur că, în termeni generali, teza politizării socialiste inevitabile și definiției a mișcării sindicale putea fi susținută în epocă pe baza textelor fondatoare ale

de Universitatea „Al. Ioan Cuza” din Iași, Academia Română și Comitetul Național al Istoricilor Români în zilele de 29 august-1 septembrie 2018.

2 „Rezoluția ședinței plenare a CC al PMR din 22-24 decembrie 1948 asupra problemei sindicale”, în *Sindicatele în lupta pentru construirea bazei economice a socialismului* (București: Ed. Consiliului Central al Sindicatelor, 1953), 10.

3 N. Micu, *Sindicatele sovietice* (București: Ed. Partidului Muncitoresc Român, 1948), 32-33.

4 Nicolae Plugaru, *Mișcarea sindicală ca luptă de clasă* (f. l.: f. e., 1947), 14.

5 Plugaru, *Mișcarea sindicală*, 15-16.

marxismului, o culegere cu conținutul respectiv tradusă din rusă tot în 1947 reproducând în acest scop, spre exemplu, instrucțiunile elaborate de Marx în 1866 pentru delegații Consiliului Central Provizoriu de la congresul din Geneva al Internaționalei I, unde se spune că „indiferent de scopurile lor inițiale, [sindicatelor] trebuie [...] să învețe să acționeze conștient, în calitatea de centre organizatorice ale clasei muncitoare, punându-și ca sarcină principală eliberarea ei completă. Ele trebuie să sprijine orice mișcare socială și politică îndreptată spre acest țel”.⁶

O broșură publicată de Vasile Luca în preziua alegerilor din 5 august 1947 pentru toate organismele de conducere ale mișcării sindicale – de la comitetele de întreprindere până la Comitetul Central al Confederației Generale a Muncii – dezvoltă însă implicațiile specifice ale doctrinei în ce privește tactica urmată de partid pe parcursul procesului de absorbție treptată a organizațiilor sindicale de către statul socialist în curs de constituire. Ele se cristalizează pe baza disocierii dintre noțiunea de autonomie sindicală și filosofia identității necesare dintre sensurile superioare ale acțiunii sindicale și viziunea ideologică fondatoare a partidelor muncitorești. Așa cum se spune aici, „sindicatelor sunt autonome atât din punct de vedere organizatoric cât și din punct de vedere politic; ele totuși nu sunt și nu pot fi independente, cu o ideologie proprie”, fiind „însuflețite, în lupta lor dusă împotriva exploatării, de ideologia de clasă a proletariatului”. Se înțelege astfel că „încercările din toate timpurile ale reacțiunii de a interzice lupta politică a sindicatelor – ceea ce nu este posibil, fiindcă luptele economice se împlinesc cu lupta politică, cu sau fără voia cuiva – au avut drept scop de a izola sindicatelor de partidul muncitoresc și de a ține sindicatelor sub influența unei ideologii reacționare. Sindicatelor nu au așadar ideologie proprie, ele adoptă ideologia clasei muncitoare”.⁷

Cum sindicatelor nu au cum să facă altă politică decât cea a partidului în numele căruia se pronunță, Luca poate să prezinte același partid ca pe un campion al autonomiei sindicale, pledând împotriva propunerii avansate de PSD pentru ca listele candidaților la alegerile planificate să aibă loc în compartimentele structurilor sindicale să fie alcătuite în cadrul FUM (și pentru ca membrii de sindicat proveniți din FUM să se conformeze directivei politice în procesul electoral). După cum se explică, „sindicatelor noastre sunt unite și nu sunt anexă nici a Partidului Social-Democrat, nici a Partidului Comunist Român. În sindicate comunistii și socialiștii sunt organizați împreună cu restul muncitorimii, în una și aceeași organizație de clasă. Pe teren sindical, deci, am înfăptuit unitatea clasei muncitoare. Nu putem înțelege de ce ar trebui tulburată această unitate a comunistilor, socialiștilor și a celor fără de partid, dictându-li-se din afară, prin FUM, pe cine anume să propună și pe cine anume să aleagă sindicatelor în fruntea lor”.⁸

Sindicalismul și politica socială în 1948: discursul istoric

Legitimată pe plan internațional prin revenirea României în Organizația Internațională a Muncii în 1956 – după eliminarea ei din 1942, în condițiile războiului mondial⁹ – și definitivată prin înființarea UGSR în urma congresului național

⁶ *Marx și Engels despre sindicate* (București: Ed. Confederației Generale a Muncii din România, 1947), 154.

⁷ Vasile Luca, *Alegerile și autonomia sindicală* (București: Ed. Partidului Comunist Român, 1947), 12.

⁸ Luca, *Alegerile*, 13.

⁹ Teodor Meleșcanu, *Organizația Internațională a Muncii. Documentar* (București: Ed. Politică, 1974); Antony Alcock, *History of the International Labor Organization* (London: Palgrave Macmillan, 1971).

sindical din 16-19 mai 1966,¹⁰ cadrul instituțional al funcționării sindicatelor ca structuri ale statului sub egida identificării lor cu politica partidului¹¹ a inclus, ca o componentă esențială, obligativitatea contractului colectiv de muncă. Întemeierea ideologică a respectivei prevederi legislative este bine exprimată într-o lucrare a lui Ilie Ceaușescu din 1970. În baza tezei că „socialismul este opera conștientă a masei populare”, se clarifică aici că, „pentru ca masele să poată antrenate într-un elan de nestăvilit, [ele] trebuiau cointeresate în participarea efectivă și conștientă la sporirea bunurilor materiale. În această privință, contractul colectiv de muncă, prin natura și conținutul său, prin prevederile sale, constituie un mijloc puternic de stimulare a eforturilor muncitorilor pentru construirea socialismului”.¹² Altfel spus, „caracterul normativ-juridic obligatoriu al contractului colectiv de muncă este generat de necesitatea soluționării în cele mai bune condiții a problemelor eficienței economice a întreprinderii socialiste”.¹³

Interpretarea oficială a procesului de dezvoltare a sindicalismului și a politicii muncii din perioada anterioară comunismului a căpătat expresii de amploare și bine încheiate tot în acești ani.¹⁴ Rudimentele ei se conturaseră însă, desigur, cu multă vreme înainte.¹⁵ Un articol din 1948 înfățișează deja implicațiile concepției lui Vasile Luca despre autonomia sindicală – expusă în cursul anului precedent – pe palierul discursului istoric. Admițând că elemente ale legislației muncii și-au făcut apariția în România interbelică – odată cu introducerea votului universal masculin și spre deosebire de epoca de dinaintea lui 1918, când nu existase decât o demagogie având ca obiect protecția clasei muncitoare, promovată în folosul exclusiv al claselor dominante –, autorul caracterizează dispozitivele instituționale din domeniu, elaborate până la 1945, ca întemeindu-se pe o „legislație de protecție aparentă a muncii”,¹⁶ descriind astfel tiparele politicii sociale a deceniilor respective: „Fiecare lege se obține cu mari sacrificii de către clasa muncitoare. Aceste sacrificii sunt cu atât mai mari cu cât, după ce victoria apariției legii a fost obținută, ea este intenționat rău aplicată sau căzută în desuetudine, sau chiar desființată”.¹⁷

În lumina acestor aprecieri generale, articolul demontează legea sindicatelor profesionale din 1921,¹⁸ insistând asupra pretenției sale de a asigura autonomia organizațiilor de profil prin opoziție față de tendințele de politizare ale momentului. Este reprodus enunțul cuprins în primul articol al legii, potrivit căruia „sindicatul profesional are ca obiect studiul, apărarea și dezvoltarea intereselor profesionale”, pentru a fi denunțată apoi intenția legiuitorului de a „[simula] această limitare [a acțiunii sindicale în domeniul strict al intereselor profesionale] ca fiind făcută în interesul muncitorilor, ca și cum apărarea intereselor profesionale față

10 „Statutul Uniunii Generale a Sindicatelor din România”, în *Congresul sindicatelor din Republica Socialistă România, 16-19 mai 1966* (București: Ed. Politică, 1966), 99-123.

11 Gheorghe Țuțui, Coțofană Paraschiv, *Sindicatul din România în anii revoluției populare* (București: Ed. Politică, 1970); *Sindicatul din Republica Socialistă România* (București: Meridiane, 1973).

12 Ilie Ceaușescu, *Din istoria contractului colectiv în România* (București: Ed. Politică, 1970), 165-166.

13 Ceaușescu, *Din istoria*, 167.

14 Nicolae Petreanu, Ilie Ceaușescu (coord.), *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România, 1864-1944* (București: Ed. Științifică, 1972); Emilian Bold et al., *Concesii și restricții în legislația muncii din România, 1920-1940* (Iași: Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 1980); Florea Dragne et al., *Mișcarea sindicală din România* (București: Ed. Politică, 1981).

15 *Documente din mișcarea muncitorească, 1872-1916*, ed. de Mihai Roller, ed. a II-a (București: Ed. Confederației Generale a Muncii din România, 1947).

16 Marcu Onescu, „Caracterul reacționar al trecutei legislații muncitorești române. Aspecte actuale”, *Studii* 2 (1948), 210.

17 Onescu, „Caracterul reacționar”, 218.

18 „Lege asupra sindicatelor profesionale”, *Monitorul Oficial* 41 (26 mai 1921): 1419-1425.

de patroni nu necesită o acțiune de mase, politică și hotărâtă”. Așa cum se explică, „legiuitorul urmărea împiedicarea unei activități împotriva clasei sale, pe care o apăra”. Într-adevăr, „este imposibil să se separe, în sindicatele muncitorești, urmărirea scopurilor profesionale de acelea ale scopurilor politice, deoarece unele se confundă prin chiar conținutul lor cu celelalte, unele fiind în funcțiune de celelalte”. Argumentația este întărită prin semnalarea unei contradicții între textul legii și cel al unuia dintre rapoartele avansate în parlament pentru susținerea proiectului legislativ: „De altfel, legiuitorul din 1921 se contrazice, când în raportul legii recunoaște [că] «asociațiunile muncitorești vor impune capitalului și statului reforme utile prin puterea organizațiilor lor». Este metoda perfidă a legiuitorului burghez, care în afara textelor legii, vântura idei generoase, recunoscând că sindicatele trebuie să ducă lupta împotriva capitalului și chiar a statului, dar în textul legii – care singur este obligator – interzice discutarea problemelor pentru îndreptarea stării de mișerie a muncitorilor, deoarece acestea formează politica”.¹⁹

Cu siguranță că cele două documente invocate nu se situau într-o relație contradictorie. Precizarea cuprinsă în raportul parlamentar se plasa în orizontul liberalismului esențial și al practicilor sociale capitaliste, transformate la acea vreme prin conștientizarea treptată a dezideratului de intervenție mediatoare necesară a factorului politic în relațiile dintre muncă și capital²⁰ (deziderat transpus ulterior în articolul 21 al constituției din 1923, unde se spune că „toți factorii producției se bucură de o egală ocrotire”, și prin urmare „statul poate interveni, prin legi, în raporturile dintre acești factori pentru a preveni conflicte economice și sociale”). Fără a contrazice filosofia în cauză, textul articolului de lege se departajează implicit de concepția potrivit căreia, dincolo de promovarea intereselor profesionale propriu-zise, sindicatele sunt înzestrate cu o misiune istorică superioară, apărând, deci, viziunea liberală asupra sindicalismului împotriva celei dominante în rândurile mișcării socialiste, unde teza că „în sindicat nu se poate face decât o singură politică, cea socialistă”²¹ avea întotdeauna câștig de cauză față de cea că sindicatele, „trebuind să se ocupe de chestiunile pur materiale, trebuie să fie neutre în toate”, deci, „în ele, nu trebuie să ne preocupe naționalitatea, credințele religioase sau politice ale membrilor”.²² Desigur, departajarea avea loc pe fundalul împotrivirii comune a celor două tabere față de tradiția corporatistă, foarte puternică în context.²³

Este semnificativ că, încă în 1945, D. R. Ioanițescu – fostul ministru al Muncii și Ocrotirilor Sociale din 1932-1933 și autor al raportului din Camera Deputaților din 1921,²⁴ incriminat în 1948 – putea saluta prima lege postbelică a sindicatelor – introdusă în același an după interludiul experimentelor corporatiste, demarate în

19 Onescu, „Caracterul reacționar,” 219.

20 N. Petrescu-Comnen, *Studiu asupra intervenției statului între capital și muncă* (București: Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1910); Victor Rizescu, *Ideology, Nation and Modernization: Romanian Developments in Theoretical Frameworks* (București: Ed. Universității din București, 2013), 240-250.

21 *Dezbaterile celui de-al cincilea congres al sindicatelor unite* (București: Cercul de Editură Socialistă, 1914), 53.

22 *Dezbaterile*, 40.

23 Victor Rizescu, „De la emanciparea muncii la protecția socială: politica reprezentării profesionale în România la începutul secolului XX”, *Polis. Revistă de științe politice* 4 (2016): 4 (s. n.), 175-184; Victor Rizescu, „Începuturile statului bunăstării pe filiera românească. Scurtă retrospectivă a etapelor unei reconceptualizări”, *Studia Politica. Romanian Political Science Review* 28 (2018): 1, 35-56.

24 D. R. Ioanițescu, *Legea sindicatelor. Raportul Camerei Deputaților. Istoricul și importanța dreptului de asociație în România și celelalte țări. Analiza proiectului* (București: Imprimeria Statului, 1921).

1938²⁵ – și al economiei de război, reglementate în 1941²⁶ – ca deplin consonanță cu teoria subiacentă actului de la 1921 (de unde erau reținute 50 de articole).²⁷ Altminteri, perspectiva internațională asupra libertății sindicale în orizontul căreia se situa același document legislativ²⁸ avea să fie reafirmată fără alterări majore în epoca postbelică.²⁹

Regimul muncii în comunism: cadrul juridic și efectele sociale

Constituind – alături de reglementarea chestiunii sindicale și a chestiunii contractelor de muncă în maniera descrisă mai sus – piatra unghiulară a concepției comuniste asupra statului social (și o inovație în raport cu legislația României precomuniste în aceeași măsură ca și numitele reglementări), principiul dreptului la muncă a fost prevăzut în articolul 19 al constituției din 1948 – urmând să fie asigurat „prin organizarea și dezvoltarea planificată a economiei naționale” –, fiind reluat în articolul 77 al actului constituțional din 1952 și în articolul 18 al celui din 1965. În revers față de politica de eliminare a șomajului, codul muncii intrat în vigoare la 8 iunie 1950 statuează, prin articolul 111, regimul „obligățiilor temporare de muncă”, prevăzut să funcționeze „în cazuri excepționale, pentru preîntâmpinarea și lupta contra calamităților și pentru acoperirea lipsei brațelor de muncă”, precum și „în vederea executării unor importante sarcini de stat” (enunț ce furnizează, în fapt, baza legală a diverselor forme de muncă forțată³⁰).

Constituția din 1948 declară deja – în articolul 12 – că „munca este factorul de bază al vieții economice a statului”, ea fiind deci „o datorie a fiecărui cetățean”, în timp ce statul „acordă sprijin tuturor celor ce muncesc”. Abia cel de-al doilea cod al muncii, din 1 decembrie 1972, vorbește însă explicit în articolul 2 despre „dreptul și datoria de a desfășura o muncă utilă pentru societate”, pentru ca articolul 7 să precizeze că „începând cu vârsta de 16 ani, fiecare persoană aptă de muncă și care nu urmează cursurile unei școli este datoare să desfășoare, până la vârsta de pensionare, o muncă utilă societății”. Comentariile din epocă ale ultimului act normativ afirmă că „dreptul la muncă și datoria de a munci sunt inseparabile”, descriind felul cum „conexiunea dintre dreptul la muncă și îndatorirea de a munci reflectă armonizarea cerințelor generale ale societății socialiste cu interesele fiecărui om al muncii”.³¹

În ciuda faptului că pretenția de a oferi o rezolvare a problemei sociale, prin opoziție cu pretinsa vacuitate a regimului anterior în această privință, a constituit unul dintre vectorii discursului legitimator al comunismului, raportul din 2007 al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România pare să

25 „Lege pentru recunoașterea și funcționarea breslelor de lucrători, funcționari particulari și meseriași”, *Monitorul Oficial* 237 (12 octombrie 1938): 4846-4849.

26 Alexandru Herlea, *Regimul muncii în timp de război. Decret-lege adnotat cu deciziunea de aplicare și cu legile de muncă în vigoare* (Deva: Tipografia Minerva, 1941).

27 D. R. Ioanițescu, *Istoricul organizării sindicale în România. Codul sindicalismului român, 1921. Noul cod al sindicalismului român, 1945* (București: Tipografia Remus Cioflec, 1945), 12-13.

28 George Strat, *La liberté syndicale en Roumanie* (București: Institutul de Arte Grafice și Editură „Curierul Judiciar” S.A., 1927); *La liberté syndicale*, vol 4: *Italie, Espagne, Portugal, Grèce, Royaume des Serbes, Croates et Slovènes, Bulgarie, Roumanie* (Genève: Bureau International du Travail, 1928).

29 *La liberté syndicale: une étude internationale* (Genève: Bureau International du Travail, 1975).

30 Dennis Deletant, *Romania under Communist Rule* (Bucharest: Civic Academy Foundation, 1998), 103.

31 Sanda Ghimpu et al., *Dreptul la muncă. Codul muncii comentat și adnotat* (București: Ed. Politică, 1988), 21.

trateze ca ne semnificativă chestiunea reglementării juridice și instituționale a muncii și a activității sindicale pe parcursul epocii 1948-1989. Ea este pesemne înglobată implicit în afirmații generale de felul celei că „regăsim în actele fundamentale ale României din acea vreme formulări care astăzi par hilare și care, juridic vorbind, nu pot fi socotite norme juridice, ci cel mult declarații politice, al căror loc nu este într-un text de lege”.³² Altminteri, nu întâlnim nici o indicație clarificatoare în domeniu în cuprinsul unor capitole unde, probabil, asemenea clarificări și-ar fi găsit locul, cum ar fi „Destructurarea societății civile” (pp. 170-175), „Instituțiile juridice” (p. 201-212), „Economia de comandă” (pp. 213-237), „Internarea în lagăre de muncă” (pp. 615-629) sau „Protestele muncitorești în România comunistă” (pp. 694-711). Este poate grăitor pentru toate aceste omisiuni faptul că nici corelația amintită mai sus – și tratată în alte lucrări – dintre regimul muncii forțate și prevederile codului muncii din 1950 nu este subliniată aici ca având o importanță majoră.

Prin contrast, într-una dintre puținele încercări de evaluare comparativă a caracteristicilor dreptului muncii din România, de-a lungul etapelor de evoluție ale precomunismului, comunismului și postcomunismului, este subliniat ca trăsătură fundamentală a configurației legislative definitive în 1972 faptul că principiul dreptului la muncă „nu îmbrăca forma libertății de a munci, ci pe cea a obligației de a munci”.³³ Altfel spus, în regimul comunist, „dreptul de a munci s-a realizat ca obligație de a munci în condiții non-negociabile impuse de angajator”. Sau, într-o altă formulare: „Eliberat de exploatarea capitalistă, producătorul a fost supus de către statul socialist unei exploatări de tip precapitalist care, pe lângă constrângerea economică, a folosit împotriva lui și constrângerea extraeconomică”. Principalele manifestări concrete ale respectivelor aranjamente juridice și instituționale sunt identificate după cum urmează: „Degenerarea spre muncă forțată a activităților profesionale s-a materializat în legiferarea celei mai lungi săptămâni de muncă din Europa, în nerespectarea endemică a repausului duminical, în restrângerea treptată a concediilor de naștere și de boală, în precaritatea retribuțiilor din care li se rețineau angajaților amenzi anticipate pentru neîndeplinirea planului asupra căruia nu erau consultați, în completa degenerare a sindicatelor care, în loc să aprobe interesele salariaților, acționau ca instrumente ale constrângerii lor generale”.³⁴

Ultimele aprecieri sunt greu de armonizat cu realitățile epocii de după 1989, marcată de persistența difuză a sentimentului de insecuritate în fața dislocărilor economice și de convulsiiile desfășurate în jurul politicii de conservare parțială a sistemului de beneficii sociale creat în deceniile precedente. Cu doar 11 ani înainte de sfârșitul comunismului – și la 30 de ani după plenara în cadrul căreia au fost emise tezele fondatoare despre problema sindicală ale regimului incipient –, un observator străin al României afirma că „în spatele politicii de forță de care s-a folosit pentru a promova schimbarea economică, partidul comunist din România a ferit populația de efectele cele mai neplăcute ale procesului de diseminare a presiunilor pieței, asociate cu modernizarea rapidă”. După cum se spunea mai departe, presiunile politice au permis „o tranziție mai lină spre un stat industrial decât ar fi fost altminteri posibilă”, iar intelectualii locali înclinați „să se plângă în legătură cu nivelul de trai scăzut și cu lipsa libertății personale înțeleg cu greu aspectele banalizate ale unui sistem social capabil să ofere puțină protecție în fața presiunilor impersonale ale pieței. Ei se compară cu clasele mijlocii din Germania occidentală sau

32 Vladimir Tismăneanu et al. (coord.), *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. Raport final* (București: Humanitas, 2007), 204.

33 Cezar Avram, Roxana Radu, „Evoluția istorică a reglementărilor privind relațiile de muncă în România”, *Arhivele Olteniei* 22 (2008, s. n.): 189.

34 Avram, Radu, „Evoluția istorică a reglementărilor,” 190-191.

din Franța, dar ar trebui să se gândească, mai degrabă, la populația cu o situație nesigură din Grecia, din Iugoslavia sau din sudul Italiei”.³⁵

Concluzii

O evaluare mai nuanțată a continuităților și discontinuităților politicii sociale românești este condiționată de clarificarea dinamicii de evoluție a cadrului juridic și instituțional relevant, precum și a implicațiilor politice și sociale imediate ale transformărilor din domeniu. O asemenea întreprindere trebuie să abordeze cu atenție problema corelației dintre restructurările instituționale succesive și remodelările corespunzătoare ale perspectivelor istorice referitoare la etapele precedente ale procesului, pe fundalul comparației metodice dintre aceleași secvențe ale evoluției istorice. Chiar dacă neglijează cel mai adesea chestiunea, abordările istorice consacrate perioadei comuniste tind să consacre o judecată negativă generalizatoare asupra etapei respective de dezvoltare a așezămintelor statului social. Elaborarea ei treptată pare să fie solidară, însă, cu supraviețuirea perspectivei istorice comuniste asupra începuturilor politicii sociale, desfășurate pe parcursul epocii anterioare. Articolul de față este menit să preîntâmpine perpetuarea acestei contradicții.

BIBLIOGRAFIE

ALCOCK, Antony, *History of the International Labor Organization*, London, Palgrave Macmillan, 1971

AVRAM, Cezar și Roxana Radu, „Evoluția istorică a reglementărilor privind relațiile de muncă în România,” *Arhivele Olteniei* 22 (2008, s. n.), 181-204

BOLD, Emilian et al., *Concesii și restricții în legislația muncii din România, 1920-1940*, Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 1980

CEAUȘESCU, Ilie, *Din istoria contractului colectiv în România*, București, Ed. Politică, 1970

CHIROT, Daniel, „Social Change in Communist Romania,” *Social Forces* 57 (1978): 2, 482-483
Congresul sindicatelor din Republica Socialistă România, 16-19 mai 1966, București, Ed. Politică, 1966

DELETANT, Dennis, *Romania under Communist Rule*, Bucharest, Civic Academy Foundation, 1998

Dezbaterile celui de-al cincilea congres al sindicatelor unite, București, Cercul de Editură Socialistă, 1914

Documente din mișcarea muncitorească, 1872-1916, ed. de Mihai Roller, ed. a II-a, București, Ed. Confederației Generale a Muncii din România, 1947

DRAGNE, Florea et al., *Mișcarea sindicală din România*, București, Ed. Politică, 1981

GHIMPU, Sanda et al., *Dreptul la muncă. Codul muncii comentat și adnotat*, București, Ed. Politică, 1988

HERLEA, Alexandru, *Regimul muncii în timp de război. Decret-lege adnotat cu deciziunea de aplicare și cu legile de muncă în vigoare*, Deva, Tipografia Minerva, 1941

IOANIȚESCU, D. R., *Legea sindicatelor. Raportul Camerei Deputaților. Istoricul și importanța dreptului de asociație în România și celelalte țări. Analiza proiectului*, București, Imprimeria Statului, 1921

IOANIȚESCU, D. R., *Istoricul organizării sindicale în România. Codul sindicalismului român, 1921. Noul cod al sindicalismului român, 1945*, București, Tipografia Remus Cioflec, 1945

³⁵ Daniel Chirot, „Social Change in Communist Romania,” *Social Forces* 57 (1978): 2, 482-483.

La liberté syndicale: une étude internationale, Genève, Bureau International du Travail, 1975

La liberté syndicale, vol 4: *Italie, Espagne, Portugal, Grèce, Royaume des Serbes, Croates et Slovènes, Bulgarie, Roumanie*, Genève, Bureau International du Travail, 1928

LUCA, Vasile, *Alegerile și autonomia sindicală*, București, Ed. Partidului Comunist Român, 1947

Marx și Engels despre sindicate, București, Ed. Confederației Generale a Muncii din România, 1947

MELEȘCANU, Teodor, *Organizația Internațională a Muncii. Documentar*, București, Ed. Politică, 1974

MICU, N., *Sindicatelor sovietice*, București, Ed. Partidului Muncitoresc Român, 1948

Monitorul oficial (1921, 1938)

ONESCU, Marcu, „Caracterul reacționar al trecutei legislații muncitorești române. Aspecte actuale”, *Studii* 2 (1948), 208-230

PETREANU, Nicolae și Ilie Ceaușescu (coord.), *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România, 1864-1944*, București, Ed. Științifică, 1972

PETRESCU-COMNEN, N., *Studiu asupra intervențiunii statului între capital și muncă*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1910

PLUGARU, Nicolae, *Mișcarea sindicală ca luptă de clasă*, f. I., f. e., 1947

RIZESCU, Victor, *Ideology, Nation and Modernization: Romanian Developments in Theoretical Frameworks*, București, Ed. Universității din București, 2013

RIZESCU, Victor, „De la emanciparea muncii la protecția socială: politica reprezentării profesionale în România la începutul secolului XX,” *Polis. Revistă de științe politice* 4 (2016): 4 (s. n.), 175-184

RIZESCU, Victor, „Începuturile statului bunăstării pe filiera românească. Scurtă retrospectivă a etapelor unei reconceptualizări,” *Studia Politica. Romanian Political Science Review* 28 (2018): 1, 35-56

Sindicatelor din Republica Socialistă România, București, Meridiane, 1973

Sindicatelor în lupta pentru construirea bazei economice a socialismului, București, Ed. Consiliului Central al Sindicatelor, 1953

STRAT, George, *La liberté syndicale en Roumanie*, București, Institutul de Arte Grafice și Editură „Curierul Judiciar” S.A., 1927

TISMĂNEANU, Vladimir et al. (coord.), *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. Raport final*, București, Humanitas, 2007

ȚUȚUI, Gheorghe și Coțofană Paraschiv, *Sindicatelor din România în anii revoluției populare*, București, Ed. Politică, 1970